HALK BİLGİSİ

HABERLERİ

H. B. D. İstanbul Merkezi tarafından neşrolunur

Aylık Mecmua

Müdürü:

İzzet Âdil

İÇİNDEKİ YAZILAR

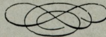

YIL : 2 1 Kânunusani 1931 **SAYI : 15**

İstanbul - İktisat Matbaası

Halk Bilgisi yıllığı

Halk Bilgisi Derneği İstanbul Merkezi, toplanan Halk Bilgisi malzemesinin ve bunlar üzerinde yapılan tetkiklerin neşri için aylık mecmuasının kâfi gelmediğini görerek her sene derneğin kurulduğu tarihte çıkarılmak üzere « Halk Bilgisi Yıllığı » unvanile bir mecmua tesisine karar vermiştir. Bu mecmuada Türk Halk Bilgisinin her şubesine ait orijinal tetkiklerle müteferrik surette neşri kabil olmıyan ve bir kül teşkil eden malzeme, bütün dünyada Türk Halk Bilgisine dair yapılan tetkiklerin hulasaları ve intişar eden eserlerin kitabiyatı ve Türkiye'deki Halk Bilğisi faaliyetine müteallik haberler bulunacaktır. Şimdiden hazırlanmağa başlanan mecmua asgarî on beş forma olacak ve ilk cildi 1 Teşrinisani 931 de intişar edecektir.

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

H. B. D. İstanbul Merkezi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yıl : 2 | 1 Kânunusani 1931 | Sayı : 15

BALIKESİR'Lİ BİR ŞAİR

Halk Bilgisi Derneğinin genç ve çalışkan uzuvlarından Ruhi Sadi Bey, memleketi olan Balikesir'den bir kaç ay evvel bana bir şiir mecmuası getirdi. Büyükçe bir defterden ibaret olan bu macmua, sahibinin elile yazılmış şiirleri muhtevi ve « Fatma Kamile Hanım » İsminde Balıkesir'li bir şaire aittir. Tasavvufî halk edebiyatımızın son numunelerini ihtiva eden mecmuanın bize tanıttığı şairin hayatını öğrenmek için, müşkilata tesadüf etmemekle beraber, biraz beklemek lâzım geldi. Niyayet Ruhi Beyin tavassutile temas ettiğimiz ailesi, istediğimiz mulûmatı vererek Fatma Hanım hakkında bizi tenvir etmek lutfunda bu undu.

Fatma Hanım, 1835 de eylülün on altıncı günü akşamı (6 Recep 1255) Balıkesir'de doğmuştur. Babası hayriye tüccarından Keşkekçi zade Hacı Mehmet Efendi, büyük babası İbrahim Efendi,annesi de Hacı Hafize Hanımdır. Hafize Hanım üç defa hacca gitmiş olup nakşibendî tarikatine mensuptu.

Fatma Hanım sekiz yaşında kuranı hatmetmiş, bilâhare Tantadan hicretle Balıkesir'de tavattun eden Hacı Hafız Mehmet Efendiden feraiz ve akait dersleri almıştır. Bundan başka Balıkesir'li Hoca Fahri Efendiden uzun müddet arapça okumuş, annesi vasıtasile nekşıbendî tarikına intisap etmiştir. Mürşidi şeyh Mazhar Efendidir.

Tarikate intisabından sonra Fatma Hanım, dünya işlerile meşgul olmamış, vaktını ibadete hasretmiştir. Şiirleri tamamen bu ibadet demlerinin mahsulüdür. Manzumelerini ekseriyetle gece yazar, onları sabahleyin kendisini ziyarete gelenlere okumaktan lezzet alır, bazan başkalarına okutarak din-

lerdi. Gece söyleyipte zabtedemediği şiirleri ertesi gün hatırlıyamazdı.

Fatma Hanım, seksen iki yaşında olduğu halde 1917 senesinde Balıkesir'de küçük oğlunun evinde vefat etmiştir. Hayatında su yerine munhasıran şerbet içerdi, hatta uzak bir yere gittiği zaman yanında şeker bulundurur, bunu rastgeldiği çeşmenin tasında ezer, bu suretle vücude getirdiği şerbeti içerdi.

Fatma Hanımın elimizdeki mecmuada bulunan şiirleri, bir iki istisnadan sarfınazar tamamen mutasavvıfanedir. Bunlara nazaran şairin tahsilini epeyce kuvvetli addetmek mecburiyetindeyiz. Şiirlerinin çoğu hece ve azı aruz vezinlerile yazılmış ve Fatma Hanım aruza nispetle hece veznini daha ziyade maharet ve muvaffakıyetle kullanmıştır. Meselâ :

Mürşidim göster yolum canana yol ver varayım
Ölmeden cem'iyyeti yârana yol ver varayım
Ben usandım sefasından cefasından cümleten
Bizi yoktan var eden sübhana yol ver varayım.

Derken Fatma Hanım, aruzun türkçeye tatbikinde görülen müşküllerden hiç birini yenememiş, bu yüzden arap veznile yazdığı manzumeler daima kusurlu olmuştur. Fakat :

Hakka âşık olan kullar
Zikri hakla gönül eğler
Zineti dünyayı neyler
Zikri hakla gönül eğler.

Aşkı hakla yana yana
Canı başı kor meydana
Bir dem bakmaz bu cihana
Hemen hakla gönül eğler .

Her ne hüzün gelse boştur
Haktan gelen ona hoştur
Demez bana bu ne iştir
Hemen hakla gönül eyler.

Dediği vakit, eserlerinde sade, pürüzsüz, ivicacsız bir cereyan hissedilir.

Eserlerini hazırlarken Fatma Hanımın hiç bir edebî endişeye kapılmadığı muhakkaktır. Şiir onun için « ifadei hal » eder gibi vicdanının sesini aksettiren bir nağmeden ibarettir. Kendisinin san'at fikrile alâkası yoktur. O, yalnız gönlünü dinlemiş, gönlünde coşan hisleri oldukları gibi tespit etmiştir. Bu cihetle Fatma Hanımın şiirlerinde vezin, kafiye, hatta lisan, işlenmemiş, herhangi bir ameliyeye tabi tutulmadan ortaya konmuş iptidaî bir maddeye benzer. Bunu şairin bir nakısası telakki etmek imkânı olduğu kadar bir

meziyyeti olarak kaydetmek imkânı da mevcuttur.

Elimizdeki mecmuada Fatma Hanımın doksan beş manzumesi vardır. Bunlar arasında nat; münacat, ilâhi bulunduğu gibi koşma ve destan şeklinde yazılmış olanlara da tesadüf edilmektedir. Fatma Hanımın yazıp hayatında bastırdığı bir de mevlut menzumesi olduğu, oğlu Hacı Eşref Bey tarafından bildirilmişse de, bu eser görülememiştir. Mecmuadaki şiirlerden şimdilik lâalettayin bir kaçını neşrediyoruz.

Ben mürşidi buldum mürada erdim
Payine yüz sürdüm elhamdülillah
Gün begün artmakta ah ile derdim
Dermanımı buldum elhamdülillah.

Gerçi bakamadım nulru yüzüne
Canlar mı dayanır şirin sözüne
Gide gide hep varalım izine
Yollarını bulduk......

Amma nihan imiş gözden cemali
Kalbimizde mekân tutmuş hayali
İçerim aşkında abı zülâli
Bu yolda mestolduk.....

Biz bir delil bulduk ona varmağa
Huzuruna yarıp divan durmağa
Kara yüzüm hakipaye sürmeğe
Rehberi de bulduk......

Fatıma çık yeter gayrı sevadan
Hak görünür sana her bir yanadan
Bak cihan kaplanmış nurü ziyadan
Hep görünen haktır.....

Kendimi insan sanırdım
Meğer hayvan imişim
Bu ar bu namus tanırdım
Bilmem ne hal imişim.

Aklım ile bildiklerim
Türlü nakış gördüklerim
Benim diye gezdiklerim
Meğer ki rüya imişim.

Bilmedim bülbülü gülü
Bulamadım doğru yolu
Sanırdım kendimi ulu
Hayvandan alçak imişim.

Fikredip kendimi bildim
Bir fani mahalde buldum
Anladım bildim yok oldum
Yok olunca var imişim.

Hayrette kaldım söylerim
Bilmem ne derem, neylerim
Aşkınla gönlüm eğlerim
Efsane bir can imişim.

Akılda beni şaşırdı
Fikir yoluma düşürdü
Pirim elile içirdi
Bak ne bahtiyar imişim.

Sen kendini bilemezsin
Bir bilene sormayınca
Nolduğun anlayamazsın
Bir kâmili bulmayınca.

Bilmeden işin esasın
Silemezsin kalbin pasın
Giydiğin gaflet libasın
Soyup üryan olmayınca.

Yollar uzun menzil ırak
Varamazsın iyice bak
Seni yoktan var eden hak
Sana nasip kılmayınca.

Bilenlerden anla işi
Gider kalbinden teşvişi

Anların yoluna başı
Olmaz feda kılmayınca.

İzle kâmil izlerini
Bilemezsin sırlarını
Ol hakikat sözlerini
Can kulağın duymayınca.

Fatıma sen eyle ahı
Çıkarma kalpten Allahı
Bulmazsın fenafillâhı
Vahdette mahvolmayınca.

—

Bir sultana ben kul oldum
Esrarını bilmez gönül
Aşkile yandım kül oldum
Nolduğunu bilmez gönül.

Kâh ağlatır kâh güldürür
Sultanlığını bildirir
Hakkın yolunu buldurur
Teşekkürden âciz gönül

İster daim görmekliği
Visaline ermekliği
Vahdet gülün dürmekliği
Arzu niyaz eyler gönül.

Bir mürşidi sahip cihan
Niceler yoluna kurban
Yanmaktadır kalbim her an
Derdi ile püryan gönül.

Fatıma kuludur anın
Yoluna vermiştir canın
Geldi mi vakti kurbanın
Diye eyyam bekler gönül.

—

Abenim sultanım al beni benden
Ateşi aşkınla yandır yanayım
Nedir çektiğimiz mihnet bu tenden
Şarabı aşk ile kandır kanayım.

Gösterme gözüme zevkı cihanı
Çekilip cümledan bulam fenayi
Bildi gönül şimdi hepsi havayi
Şarabı aşk ile kandır kanayım.

Yanarım aşkınla kılmam kanaat
Beklerim eşiğin kılmam feragat
Bir nigâh eylesen yeter inayet
Ateşi aşkınla yandır yanayım.

Bildi gönül şimdi yâri ağyarı
Hep sevdiklerinden buldu zararı
Kalai tevhitte kılam kararı
Şarabı aşk ile kandır kanayım.

Himmet eylemezsen kalam avare
Bu derde eylemez kimseler çare
Ulaştır sultanım beni dildare
Ateşi aşkınla yandır yanayım.

İntizarla inilerim yatakta
Nefse esir olmuş gönül batakta
Vaz geçip cümleden mahvolam hakta
Şarabı şak ile kandır kanayım.

Fatıma neylesin bu canü teni
Bıraktı duzehe bu nefsim beni
Şükür hakka tuttum pir eteğini
Ateşi aşkınla yandır yanayım.

25/ Teşrinisani / 930

Mehmet Halit

H. B. D İstanbul M. Kâtibi
Umumisi İlim Encümeni
âzasından

EVLENME ÂDETLERİ

GAZİ AYINTABIN CENUBUNDAKİ YAZI KÖYLERİNDE VE SEYYAR TÜRKMENLERDE

Buralarda namahremlik (erkekten kaçmak) âdeti yoktur. Bu cihetle gençler ekseriya alacakları kızı görür, beğenir ve ailelerine haber verirler. Bu hususta akrabaların, bilhassa aile reislerinin reyi sorulur ve münasip görüldüğü takdirde akraba ve komşulardan bir kaç kadın evlenecek gencin annesile birlikte o kıza düvür (görücü) giderler. Düvürcüler kız evinde yerler, içerler, kızın hizmetine, nezaketine, hatta kahve, su vermesine kadar bakar, bir şey söylemeden dönerler. Evde uzun uzadıya konuşulur, düşünülür, kızın ailesi hakkında melûmat alınır ve beğenilirse karar verilir. Bu defa oğlanın babası bir kaç münasip kimseyi kızın babasına düvür düşürür[1] Bunlar; « falan adam allahın emrile kızını oğluna istiyor, ne dersin? » diye sorarlar. Kız evi de bu teklifi kabulden evvel düşünür, aynı veçhile kızlarını istiyen gencin ailesi hakkında malûmat alır, ona göre karar verir. Bu hususta dayının ve kardeşlerin reyi çok mühimdir. Bazan verilen cevap müphem bir şekilde, ne tam manasile evet, ne de hayır mahiyetinde olur ki (ne kızı veriyor, ne dürücüyü küstürüyor) sözü bu tarzdaki müphem cevapler için mesel olmuştur. Evlenmek meselesinde dikkat edilen bir nokta da alınacak kızın akrabalardan olmasıdır. Bilhassa amca çocukları yekdiğerinin tabiî nişanlısi gibi telakki olunduğundan amca kızını alamamak, onu başkasının almasına müsaade etmek büyük bir ayıp sayılır. Amca oğlunun amca kızı üzerindeki hkkının büyüklüğü (amca oğlu attan indirir) meselile ifade olunur ki, bu söz « kız gelin gitmek için ata binse amcası oğlunun bırakmayıp attan indirmek hakkı» demektir. Eğer babası veya kardeşleri kızı amcası oğluna vermezlerse, oğlan « saçını ağ ördürürüm » diye tehdit eder ki, bu da « saçı ağarıncaya kadar kocaya verdirmem » demektir. Bu mesele ak-

[1] Düvür gezmek : görücü gitmek, Düvür düşürmek: talip olmak, Düvürücü: düvür gezen.
Meyvalar içinde sevmem alıçı
Anam kör veliyi düvür salıcı (göndermek)
beyti düvür kelimesinin mevkii istimalini gösterir.

raba arasında bir çok hadiselere sebep olduğu gibi bazan da kanlı vak'aları intaç eder.

Kız evinden bu suretle alınan söze adetmek (sös almak) derler. Bundan sonra iş şerbet içilmesine (nişan takılmasına) ve kalın sağlanmasına kalır[1]

Biz burada nişan merasiminden, eğlencelerden değ, kalının nasıl sağlandığından bahsedeceğiz. Yalnız şuna da işaret edelim ki; kızın kocaya verilmesinde zavallının ekseriya reyi bile sorulmadığı gibi sahipleri tarafından bir meta satılır gibi istemediği bir adama cebren verilir. [2]

Kalın sağlamak : gençler kendi âlemlerinde eğle·irken namzetlerin babaları yol ehli (yol bilir) kimselerle bir tarafa çekilir, kalını keserler. Fakat bu mesele saatlerce uzar ve kız pazara çıkan bir mal gibi pazarlık olunmağa başlar. Kızın babası çok ister Mecliste bulunanlardan biri; « canım şu kadarını bana bağışla », bir diğeri « bu kadarını da bana, şunu da meclise bağışla » diye elden geldiği kadar kalını tenzil ederler. Nihayet zor gönül (ister istemez) kızın babasını razı eder, kalını sağlarlar. [1] Bunun şerefine bir kaç büyük kazanda şeker şerbeti yapılır ve merasimde bulunan bütün davetlilere

[1] Kalın : " düğün hediyesi „ demektir. Bakınız: Lugatı Çağatay, Şeyh Suleyman ef. s. 222, Radlof Lugatı, II. s. 248; Ağırlığa Ayintap şehrinde „ cep harçlığı „ derler. Kalın sağlamak kalın vermek demektir.

[2] Kızın baba, kardeş, amca, dayı gibi akrabasına " sahipleri„ derler ki bu tabirden kadının hakkı intifaı sahiplerine ait bir mal telakki edildiği anlaşılır. Eğer bir kadının genç iken kocası ölse, sahipleri o kadını yuvasından alıp tekrar satabilirler. Bu yaz tatilinde aynen böyle bir vak'aya tesadüf ettim. Gaziayintabın takriben 25 kilometre cenubunda kâin Ziranba köyünde sakin hem nacarlık (sapan âleti yapan) hem hocalık eden bir adam kızını aynı köyden Mehmet kiyanın (kâhyanın) oğluna verir. Fakat az zaman sonra çocuk ölür, kadın dul kalır. Şimdi kadın geldiği evden çıkmamak, yuvasını bozmamak istiyor, o aile de aynı endişe ile dul gelinlerini öbür oğullarına almak niyetindeler. Fakat hoca ve karısı " biz tekrar kalın isteriz „ diye ayaklanmışlar, kızın anası bir gün bir bıçak çekip " namussuz kalk evine „ diye kızın üzerine yürüyor, komşular geliyor, kızı kurtarıyorlar ve mesele böylece sürükleniyor.

[1] Kalın mıkdarı iki tarafın servetlerine, kız ailesinin kadim olmasına göre değişir. Orta halli ve fakirler kalın olarak; at, deve, öküz, koyun, buğday gibi şeyler de verirler. (Şimalî Uygur ve Kırgızlarda kalın olarak at, geyik gibi hayvanlar veriyorlar : Sadri Maksudi beyin Türk tarihi hukupu)

Kalın mikdarı beşyüz madenî liradan yirmi beş liraya kadar olabilir. Gazi-ayintapta şehir dahilinde cep harçlığı olarak kalın mukabili verilen para buna nispeten çok azdır.

ve köy halkına ikram olunur. Herkes « kutlu olsun » diye tas tas şerbet içer ve « yeni nişanlılara mubarek eylesin » diye dua eder.

Değişik: bazan iki aile kızlarını değişik ederler; yani kalın mevzuubahs olmaksızın çocuklarını yekdiğerinin kızlarile evlendirirler. İki taraf aynı zamanda müşterek bir düğün yapar ve kızlarını muayyen bir yere kadar getirir, orada değişik ederler, herkes gelinini bindirip kötürür.

Yol : düğün devam ederken oğlan evinden kınacı denilen bir alay, kızı kötürmeğe gelir. Gece kızın kınası yakılacağı zaman kızın dayısı, kardeşi, köyün ağası, kiyası, (kâhyası) kiziri (ağa veya kâhyaların odasına ve köyün umumî işlerine bakan kimse) erğenleri (bekâr delikanlıları) oğlan evinden yol denilen birer hediye isterler. Kızın kardeşine ekseriya bir mikdar para, bir at, bir tüfek, dayısına keza para va yahut at, öküz, koyun gibi hayvanlar yol olarak verilir. Köyün ağasına da odaya asmak için halı, yahut keçe, bir kaç batman kahve gibi hediyelerle beraber bir mikdar para verilir. Eğer köyün ağası yok a bu hediyeyi kâhyaya verirler. Fakat bazı defa bu yolu hem ağanın, hem de kâhyanın aldığı vakidir. Kizire ise bir kat' elbise ve biraz da harçlık verilerek onun da yolu sağlanır. Ergenlere gelince bunlar aralarından birini (ergen başı) intihap ile haklarını istemek ve müdafaa etmek üzere düğün sahiplerine gönderirler. Bir kaç koç ve bir mikdar para verilerek[1] bunların da gönüllerini almağa çalışırlar. Bunlardan başka hizmet eden kadın, erkek müstahdemlere de ayrı ayrı hediyeler verilir. Velhasıl bu yollar da oğlan evine kalın kadar bir yük tahmil eder. Yol almak o kadar tabiî bir hak olarak kabul olunmuştur ki: kınacının (kına yakmağa gelenlerin) « eşeğinin kürtününe (çul) kadar soymalı » derler. [2]

Buna mukabil gelinciler de kız evinden kaşık, tas gibi ufak şeyler uğurlamağı (çalmayı) uğur sayarlar.

Alkaçmak : Türkmenlerde kız kaçırmağa ve kızların arzu-

[1] Ergenler bu koyunları keser, parayı da masraf ederek bir kır âlemi yaparlar.

[2] Şimalî Uygurlarda kız tarafı oğlan tarafının sürülerinden beğendiklerini alırlarmış. (Sadri Maksudi Beyin Türk tarih hukuku)

larile kaçmalarına da tesadüf olunur. Bu âdet yukarda zikrettiğimiz evlenme âdetlerinin fena bia neticesidir Kızın sahiplerine istedikleri kalını veremiyen delikanlılar için alacakları kızı kandırıp kaçırmaktan başka çare yoktur. Kocaya verilirken kızın hiç bir reyi sorulmamasının fena bir neticesi olarak ta evlenmiş kadınların nikâh altından kaçtıklarını görüyoruz. Atın terkisine (arkasına) alarak kızları cebren kaçırdıkları da vakidir. Her iki vaziyette de kaçan kıza ve kaçıran erkeğe kızın bütün akrabaları, hatta oymağı düşman olur ve ilk fırsatta namuslarını temizlerler. Bunun için kaçanlar kuvvetli bir ağaya veya beye dehalet ederek himayelerini talep ederler. Bu suretle araya giren üçüncü bir unsur iki aile arasındaki gerginliği kaldırmak için kız evine kalın verilmesi şartile barıştırmağa çalışır. Fakat ekseriya bu hadise kanlı vak'aları intaç eder.

Enver Sadık

H. B. D. âzasından (İstanbul)

KİLİS'TE

HALK ÂDETLERİ

I

KUDUZ KINASI VE LOKMA YEDİRMEK

Birisini rüyasında kuduz kapsa (ısırsa) veya sadece biri rüyasında kuduz görse, yahut bir kimseyi gündüz kuduz kapsa, bu adam için mutlaka kuduz kısı yaparlar ve lokma yedirirler. Aksi takdirde o adam kudurur.

Kuduz kapan kimseyi, hadiseyi müteakıp hemen lokma yedirmek için, beraberlerinde biraz zeytinyağı olduğu halde lokma yediren ailelerden birinin evine götürürler. Bu aileler malumdur ve bunlardan biri de « Topal oğulları » dır. Orada bir parça ekmeği zeytin yağına batırarak hastanın ağzına doğru uzatırlar, hasta ekmeği kapmak ister ve « hav » diye atılır, vermeyip çekerler. Bu, üç gün ve günde üç defa tekrar edilir. Kalan zeytin yğını ziyaretlere türbelere, yakılmak için gönderirler, ekmek parçası da köpeğe atılır. Kına bundan sonradır.

Hadiseden itibaren kırk gün saymağa başlarlar, kırkıncı gece

(otuz dokuzuncu günün akşamı) kına yapılır. Bu gece dostlar, ehpaplar, komşu ve akrabalar davet edilir. Çerezler, hedikler hazırlanır; sabaha kadar hastayı beklemek, uyutmamak, hastaya yıldız gö tememek şarttır Davet liler sabaha kadar yer, içer, oyunlar çıkarır, eğlenirler, hasta da uyumaz, uyursa, veya yıldız görürse çıldırır diyorlar. Bir kaç defa uyuyan ve yıldız gören hastanın çıldırdığı vakimiş.

Kuduzun üzrerine kül ele-nir veya bir mıkdar kül atılırsa hemen kıvrılıp öldüğü de rivayet olunmaktadır.

II

KURŞUN DÖKMEK

Zaıflama [sınma] vaki olduğu takdirde, korkmuş, nazar değmiş, nazar yüreğine işlemiş diyorlar ve kurşun döküyorlar. Çarşamba günü başlamak üzere üç gün üstüste kurşun dökülür. Kurşun döken kadınlar malumdur. Bu işi herkesin eli kesmiyor. Kurşun döken kadınların yerine ekseriyetle çocukları kaim oluyorlar.

Kurşun dökmek için lazım olan şeyler, bir kalbur, bir makas, bir ayna, bir tas ile bir mıkdar ekmek, üzerlik, tuz ve bir parça kurşun ve bunu eritmeğe mahsus kepçedir.

Kurşun şu suretle dökülür: kurşun bir kepçeye konarak eritilir, sonra kalbur hastanın başı üzerine tutulur, içine biraz su konulmuş bir tas kalburun içinde bulunur, erimiş, mayi halinde kurşun, tasın içindeki suya birdenbire boşaltılır. Suda donan kurşunun aldığı şekil tetkik edilir, bu şekle göre teviller yapılır. Kurşun dökenlerce asıl ehemmiyet verilen cihet, kurşunun döküldükten sonra su içinde aldığı şekildir. Eğer döküldükten sonra kurşunun aldığı şekilinsana benziyorsa « hastaya nazar değmiş » derler, hayvana benziyorsa « korkmuş, silah çekmişlar » derler.

Kurşun dökülürken yukarıda saydığımız malzeme kalburun içine konur. Dökme ameliyesi bitince bunlar olduğu gibi saklanır Ertesi gün kurşun gene eritilerek aynı suyun içerisine dökülür ve o gün de aldığı şekil tetkik olunur Üçüncü gün aynı kurşun eritilerek gene aynı suya dökülür ve şekli bermutat tetkik edilir. Kurşun bu üç günde iki muhtelif şekil gösterirse, yani mesala ilk gün

hayvana ve diğer günler insana benzetilirse hasta « hem kork - muş, hem de nazara uğramış » denir ve kurşun döküldükten sonra hastalığın geçtiğine hükmolunur.

Kurşun döken kadın, kurşunu döktüğü suya ellerini batırarak hastanın yüzünü yıkar. (elini hastanın yüzüne üç defa sürer) Hstaya bu sudan üç yudum içirirler, keza ayağının altına, midesinin üzerine, koltuklarına da sürerler. Kalan su dört yolun çatına (dört yolun birleştiği yere) dökülür, üzerlik ateşe atılır, ekmek bir köpeğe verilir.

III

DİŞ HEDİĞİ

Çocuğun dişi çıktığı vakıt bir cuma günü diş hediği kaynatılır. Bazan akraba, komşu ve tanıdıklar çağırılır, bazan da tabaklara üzeri şekerli hedikler konularak dağıtılır. Tam cuma salâsı okunurken içerisine bir ayna, biraz ekmek, tarak, makas, kitap, üzerlik konmuş bir kalbura çocuk oturtularak başına hedik dökülür. Bu esnada kadınlar « Allah evlenmesini, düğününü göstersin » diye bağırırlar.

Çocuk başına dökülen şeyin şaşkınlığıla önündeki şeylerden birini alır, Kitabı alırsa okumuş, âlim, aynayı alırsa şık, makası alırsa terzi, ekmeği alırsa oda sahibi, zengin olur. Üzerliği alırsa göz değmesin diye ateşe atarlar. Kalburdaki hedik daneleri kuşlara serpilir, ekmek köpeklere atılır.

Diş hediği yapılırsa çocuğun dişleri erken ve kolay çıkar. Mısır (darı) hediği şimdi yapmıyorlar, darı hediği kaynatılır ve başına dökülürse çocuğun dişleri iri çıkar. Onun için herkes, her vakıt buğday hediği kaynatır. Bazı fakirler de kahve cezvesinde hedik kaynatıp çocuğun başına dökerler.

Kilis : 4. 8. 930

Küçük Oğlu
A. Kemal

MARAŞ ÂDETLERİ

KADINLARIN GİYİNİŞLERİ, MEŞGALELERİ, ZİYARETGÂHLARI, FALLARI

Eski hayat tarzını takip eden kadınların yaptıkları başlıca ev işi, tezgâh başında bez ve alaca dokumaktır. Dokudukları bez amerikan kaput bezine müşabihtir ki ismine «Mavrum» derler. Erkeklere mavrumdan don ve alacadan da gömlek yaparlar. Mavrum gayet kalın, fakat gayet ensiz olup sert, rengi ise sarımtırak ve kirlimsidir. Bunu tekrar tekrar yıkayarak beyazlatırlar. Buna «Mayıslama» diyorlar. Tertip ve usulü şöyledir: inek pisliğini (mayıs) su ile karıştırıp «Teç» dedikleri büyük bakır liğenlere koyarlar, sonra mavrumu bu pisliğe batırırlar. Mavrum bir gün bunun içinde kalır, ikinci gün temiz suyun içine atarlar, yıkar ve tokaçlarlar. Tokaç, kürek şeklinde düz ve kalın tahtadan yapılmıştır. Mavrumu bununla tokaçlayıp tekrar suyun içine bırakırlar. Sonra karşılıklı iki kişi tutarak alt üst katlarlar, götürüp çayıra sererler. Biraz suyu çekilince aynı ameliyatı müteakıp gene çayıra sererler. Mavrumun rengi sakız gibi beyaz oluncaya kadar bu hal devam eder. Böyle yıkandıkça mavrum bembeyaz olur. Mavrumu kışın dokurlar, ilk baharda mayıslarlar. Bu bezleri yıkayanlar ayrıdır, yıkama usulüne «kasar yuma» derler, sureti mahsusada yalnız bu işle iştigal edenlere «kasarcı» diyorlar. Mavrumu böyle yıkayıp temizledikten sonra yirmi üç arşın boyunda keserek top haline getirir, ihtiyacı olanlara satar, yahut başka bir şeyle mübadele ederler.

Maraş kadınlarının siyah, kırmızı, sarı çizgili olarak dokudukları alacalar da fena değildir. Çocukların ve erkeklerin gömlekleri tamamile alacadandır. Bir eve lüzumu olan her türlü mensucat yerli malıdır. Kadınlar da alacadan üç etekli uzun gömlek, yahut dört peşli intari giyerler. Ayaklarına giydikleri donlar, sekiz, dokuz arşın basmadan gayet geniş ve uzun bir şalvardır, bu şalvarların paçaları tasmalı, yahut büzgülüdür. Şalvarın üzerine giydikleri intarinin beline bir kuşak bağlayıp eteklerinin ucunu buna sıkıştırırlar. Ekseriya

şalvar ve intariler aynı kumaş ve aynı renkten dikilmiştir

Maraş kadınları başlarına kenarları büyük oyalarla tezyin edilmiş muhtelif renklerde şeş (tülbent yemeni) bağlarlar. Üç köşe olarak katladıkları bu tülbentlerin köşelerini altlarına getirip arkadan doğru sarar, tekrar a ınları üzerine düğüm yaparlar Kadınların başlarına tülbent sarmak usulü büsbütün başkadır. Bu tarzda sarılan tülbentler, başta köşesi üste gelmiş bir bohça gibi durur. Kadınlar oyalı tülbent bağlamazlarsa sarık şeklinde alınlarına birer çatkı bağlarlar.

Kadınların bilhassa sokakta giydikleri ayakkapları dikkati caliptir. Bu, açık sarı renkte iki karış boyunda gayet geniş boğazlı ve «etik» tabir ettikleri çizmeye müşabih bir nevi ayakkabıdır. Kadınlar cici şeyleri çok severler, kollarında sicim kalınlığında altından muhtelif bilezikler, parmaklarında yüzükler, boyunlarında bez üzerine dikilmiş mahmudiye, beşlik, gazi urup lira, kiremuş dedikleri altınlar bulunur. Bununla beraber sahta şeyler kullanmazlar.

Kadınlar sokaklarda yüzleri açık gezemezler, muhakkak zar (peçe) örlerler. Çarşafları santıraşlı dokumadandır, bellerine kuşak bağlıyarak yorgan çarşafı gibi düz olan bu çarşafın ön uçlarını bellerine sokarlar, arkaları düz olarak kalır. (Trabzon ve Rize kadınlarının giydikleri çarşaf şeklinde) Maraş'ta çarşafa «car» diyorlar.

Ziyaretgâhlara gelince: bunların birincisi Ukâtş şeyhtir, Maraş'a bir günlük yerde imiş. Gâvurlarla muharebe ederken develere «daş (taş) olunuz» diye emretmiş, develer de hemen taş olmuşlar, kendisi de dünyasını değişmiş Bu taşlar elan deve şeklinde dururmuş. Evliyalara burada «öldü» denmez, «dünyasını değişti» denir. Ukâş şeyhe her ne murat için adak yapılırsa o murat hasıl olur. [Elif Bacı]

Milican Dede, Mülkeciler devletlu, Alaettin devletlu da buranın ziyaretgâhlarındandır. Bunler muharebede şehit olmamışlar, dünyalarını değismişlerdir. Alaettin devletlu demiş ki, «daralap bana gelen dar vakitte, acele istiyen seher vakti gelsin» Filhakika bu zatı ziyarete gidenler, sabahlayın gayet erken giderler ve adaklar adarlar.

Bunlardan başka Derdiment alaybey, Şeyh Âdil ziyaretgâhları meşhurdur. Bunlara çok adak adarlar, muradına eren derhal adağını yerine getirir. Adakların başlıcaları: Kuran, mevluttur. Mum camiye adanır, evliyalara mum adayıp yakmazlar Sıtma için bu devletlilerin üzerinden toprak alıp su ile ezerek içerler. Türbenin başucuna üzerlerinden bir paçavra koparıp asarlar. Eğer bu devletlilere mevlut adandısa, ziyaretgâh ta tenha yerde ise, kadınlar yemeklerini ve diğer lazım olan şeyleri alıp ziyaretgâha gider, mevlutlraını orada okurlar. Adaklarını mesela «şu işim olursa şunu yaparım» demek suretile yapmazlar, muhakkak evliyanın başucuna gider, dua eder, sonra adak adarlar. Evdeki adakları evliyalara adamazlar. Evde söylenen adak, camiye mum, fukaraya ekmek, dullara yemek yedirmek, öksüzlere elbise vermektir. Her ne olursa olsun işleri olanlar adaklarını derhal icra ederler. Eğer adak yerine getirilmezse başlarına büyük bir felaket geleceğine inanırlar. [Nadire H.]

Maraş'ta kadınların başlıca eğlenceleri fal açmaktır. Maraş'ta hemen herkes fal açtığı halde bu bapta malumat vermekten imtida ediyorlar. Maraş'ta falın en müteammim şekli, kahve telvesile istikbalin keşfidir Evvela kahvenin pirine fatiha ithaf ederler, sonra fincanı kaparlar, bir müddet geçince fincanı açıp telvenin aldığı şekle göre istihracatta bulunurlar. Kahvenin pirini bilmiyorlar, fakat «anladığımıza göre çok muhterem bir zatı şerifmiş, bunun Veyselkarani hazretleri olması ihtimali varmış, çünkü kahve Yemen'den çıkar, Veyselkarani de Yemen'lidir» diyorlar. Kahvenin pirine fatiha ithaf ederken, pirin kim olduğunu bilmedikleri için « Fatma anamız vasıtasile kahvenin pirine hediye ettik» diyorlar.

Bir hasta için, yolculuk için ve başka herhangi bir niyet için kurşun ile fala bakılır, usulü şöyledir: Ocakta yanan ateşin üzerine tavayı koyarlar, tavaya biraz zeytinyağı ve kurşun koyarak, birlikte eritirler, fal kimin içinse onun başına büyük bir sini tutarak fatiha okur, kurşunu dökerler. Kurşunun aldığı şekle göre, fal söylenir. Eğer fal sahibinin kendisi yoksa tepsi ortaya konur, ismi

söylenerek kurşun dökülür. Bu ameliye iki defa tekerrür eder ve fal da üç gün sıra ile devam eyler. Fala çarşamba günü başlanır, cuma günü sala vakti bitirilir, kurşun dökme zamanı öğle vaktidir, ikindiye kalırsa olmaz. Kurşun falı gayet iyidir, her türlü hastalığa, hele nazara birebirdir. Kalbi merhametli adamların dökülen kurşunları da yumuşak olur.

Nohut falı: kırk bir tane nohut kadar taş bir kalburun üzerine konur, neye niyet edilecekse edilir, Hazreti Fatma'nın ruhuna okunduktan sonra taşları dörder dörder ayırıp kalan kısımları taksim ederler, sıra ile gelen taşın adedine göre tefeülde bulunurlar. Bu fal yerli kadınlar arasında «Hazreti Fatma falı» diye meşhurdur. Fala bakarken yekdiğerile ehbap iseler:

> **Oğul ile oğul olmuşsun**
> **Kızın ile komşu olmuşsun**
> **Bostan gibi töl (çocuk) dokmüşsün**
> **Ayrık gibi kök salmışsın.**

derler. [Şerife H.]

İskambille fal: İspatı 1. Birisile kavga edeceksin, 2. para gelecek, 3 misafirliğe gideceksin, 4. işinde muvaffakiyet var, 5 ehemmiyetsiz bir şey kaybedeceksin, 6 çok kederin var, 7. ümidin tahakkuk edecek, 8. her beğendiğin olacak, 9. saadetlisin bilmiyorsun, 10. bir kadın kötülük düşünüyor, 11. istikbalin iyidir, 12. yolundan dönersen iyidir, 13. onu nasıl bırakmışsan öyle bulacaksın.

Karamaça': 1. acıklı haber 2. ufak bir rahatsızlık, 3. düşmanın faaliyettedir, 4. sevgisiz bir adama rastgeleceksin, 5. beklediğin haber veya mektup gelmiyecek, 6. geç kurtulacaksın, 7. ağrı ve acı geçireceksin, 8. sevgilin kederlidir, 9. ümidin boşa çıkacak, 10. bir şey kaybedeceksin, 11 teşebbüs ettiğin iş hayırlıdır, 12 zinhar ümide kapılma, 13. bir müddet daha bekliyeceksin.

Kupa: 1. hayırlı haber, 2. iyi yolcu, 3. zenginlik, 4. seri haber, 5 güzel rüya, 6. ümidin çıkacak, müradına ereceksin, 7. hediye alacaksın, 8. oyun kazanacaksın, 9. birisi senin işine çalışıyor, 10. birisi sana kötülük düşünüyor, 11. halasın yakındır, 12. muvaffak olacaksın, 13. iktidarından fazla iş bulamıyacaksın.

Dinayrı: 1. istikbalin iyidir, 2. ümidini kesme, 3. ansızın sevineceksin, 4. istediğine

SİNOP'TA RAMAZAN VE BAYRAM ÂDETLERİ

I

RAMAZAN ÂDETLERİ [1]

Ramazan, halk nazarında mahiyeti kutsiyeyi haiz bir aydır, bu itibarla, bilhassa kasabalarda bu aya münhasır dinî ve an'anevî bir çok âdetler mevcuttur. Halkın, bu aya dair mevcut âdetlerini ve bu husustaki telâkkilerini etrafile izaheden bu tetkik çerçevesi içinde evvela âdet, saniyen - bulabildiğimiz kadar - telâkkiyat mütalea olunmaştur.

A. Sinop'ta, ramazandan bir gün evvaline (ramazan arifesi) denilmektedir. Buğün, ikindi ezanile beraber üç dört pare top atılarak ramazanın geldiği halka ilân olunur. Akşam ezanında ekseri evlerde Kur'an okunur. İlk geceden itibaren bütün minarelerde kandiller yanmağa başlar. Gece yarısında minarelerde (Esselât) verilir. Camiler ekseriyetle tek minareli olduğundan (mahya) kurmak âdeti mevcut değildir.

Dindar aileler, ramazan için Recep ayından bilitibar (hatim) okutmağa başlarlar. Bu hatim ramazanın ilk gecesi bitmiş olur. Binaenaleyh aynı gece evde ve yahut bir camide (hatim duası) yapılır, ölülerin istirahati ruhu için münacatta bulunulur, gene bu gece Ramazan mevludu isteyen, yani ha-

[1] Sinop, Gerze, Ayancık ve Boyabat kasabalarında Ramazana ait âdetler aşağı yukarı yekdiğerinin aynı olması dolayısile mezkûr dört kaza hakkındaki malumat birleştirilmek suretile kaydedilmiştir. Bu meyanda (A) maddesile verilen malûmat (kasaba) ve (B) maddesi dahilinde izaholunan âdetler de (köy) lere aittir.

---

rastgelecegsin, 5 tuhaf bir şeye rastlayacaksın, 6. beklediğin gelecek, 7. misafirin gelecek, 8. işin yolunda merak etme, 9. saadetin yakındır, 10. sebat lazım ümidini kesme, 11. boş yere kızma, 12. düşündüğün kimseler rahat ve sıhhattedirler, 13 istediğin olacak.

İskambiller birden itibaren sayılır, her sayı yukarıda yazılan manayı ifade eder. 11 oğlan, 12 kız, 13 papastır. İskambiller karışık olsa da ziyanı yoktur, yalnız sayı arası şaşmamak lazımdır. Sıra ile gelen iskambiller üç defa açılır, her defada ortaya dizilir, kitap okunur gibi sayı üzerinden fal söylenir.

Müşfika Abdülkadir

yatta iken bunu vas'yet etmiş olanların şadıruhaniyeti için mevlût de okutturulur.

Kezalik, an'aneperest aileler arasında hassatan kadınlardan mürekkep bir cemmigafir hazurile evlerde (mukabele) okutulmağa başlanır. Mukabele için Hafıza Hanımlar tutulur. Şukadarki, bu mukabele ramazandan üç gün evvel başlar ve bayrama üç gün kalarak da hıtama erer. Mukabeleye memleketin bir çok kadınları mun tazaman devam ederler. Mukabelenin hitamında hane sahibi tarafından hafıza hanımlara mükellef son bir iftar ziyafeti verilir. Bu ziyafete ayrıca üç beş de (dul kadın) davet edilir. Mukabeleye devam eden hanımlar fitrelerini kâmilen hafıza hanımlara verir. Mukabele okutan da iftar yemeklerinden maada «hakkını helal ettirmek için» ayrıca on onbeş lira kadar bir ücret ita eder.

Kadınlar, çocuklarile beraber (Teravi namazı)na giderler. Çocuklar bu suretle dinî hayata alıştırılır. Halk ramazandan evvel, iktidarı nisbetinde, havayici gıdaiyesini tedarik ve iddihar eder. Ramazan ayında daha muntazam ve mebzul gıda alınır. Müttaki bir tatım alkolikler için ramazan, bir feragat devresidir. Alelumun kahveler sahura kadar açık bulundurulur. Erkekler kahvelerde, kadınlar da komşularda misafirlikle vakit geçirirler.

Ramazanın on beşinci gecesi, hassatan ihtiyar musalli kadınlar tarafından her kıyamda bir (ihlas) ve on (kuleûzü) suresi okunmak ve sabahlara kadar devam etmek suretile (100) rekât namaz kılınır.

İftar daveti ekseriyetle on beşinden başlar. Memleket zenginleri, kasabanın kısmı azamı iman, hoca, softa, ihtiyar olanlarını iftara davet ederler. Akşam namazı evde kılınır. Diş kirası deye davetlilere, bilhassa hoca güruhuna para verirler.

Evvelce, ramezanın on beşinde fırıncı, bakkal, manifaturacı v. s. gibi esnaf tarafından fakirlere, malının zekâtı olmak üzere, un, pirinç, yağ, şeker ve basma gibi mevadı gıdaiye ve telbisiye dağıtılırmış.

Ramazanın ilk gecesinden itibaren (mahalle dâvulcuları) maniler söyliyerek dolaşup gezer

ve halkı (Sahur)a kaldırırlar [I] On beşile beraber de teravi vaktinden sahura kadar devam etmek üzere gene davul çalarak ve her kesin haline göre envai beyit söyliyerek kasabanın bütün mahallelerini gezmeğe ve her evden para toplamağa başlarlar.

Davulcunun söylediği bir kaç beyti müteakıp evden, alelekser bir bez içine sarılmış olan (Bahşiş) atılır. Bahşışı alınca:

Bahşışı aldım bergüzar
Almışım eylemem inkâr
Veren eller dert görmesin
Yılına sağlık versin settar

Beytini söyler ve başka kapıya gider. Bazan evde kimse bulunmaz. Bunu anlıyan davulcu o zaman:

Allaha ısmarladık bizi
Duadan unutmam sizi
Bugün akşam bulamadım
Yarın akşam kollarım sizi

Beytini söyler ve filhakika başka bir akşam mezkûr eve gelerek bahşışı alır.

Davulcular tarafından söylenilen beyitler ekseriyetle beste ve güfteleri de bir birine uyan şekillerdedir. Bunlar İstanbulda söylenilenlerin aşağı yukarı aynıdır. Bunlardan bir kaçını aşağıya kaydediyoruz:

Topaneden top atarlar
Baklavaya bal katarlar
Eskiden âdet olmuştur
Bekçiye bahşış atarlar.

İze geldim ize geldim
İnci mercan dize geldim
Ey benim zeynetli beyim
Arzulayıp si e geldim

Ben bugün yübe vardım
Deryada mihnete daldım
Bekçiliği yasak ettiler
Şaşırdım düşüne kaldım.

Bilhassa Sinop ve Gerzede ramazan davulcularından maada bir de (Helâsacı) lar vardır. Helesacılığın Sinoba münhasır bir âdet olduğunu zannederim.

Davulcuların çıkmasından iki üç gece sonra kasabanın ileri gelen kahveci, kayıkçı ve tulumbacı gençlerinden mürekkep bir cemaat toplanır. Bunlar, bir yangın tulumbasını ve ekseriyetle sureti mahsusada yapılmış küçük modelde bir yelkenli kayığı veya tam armalı bir gemiyi renkli kâğıtlarla ve içerisini de bir çok yanmış mumlarla, fenerlerle donatırlar Dört beş kişi şu suretle tezyin edilmiş tulumba veya kayığı ellerinde gezdirir. M tebaki beş on şahıs da bunun ön, arka ve

[I] İstanbulda bu işi alelekser mahalle bekçileri yaparlardı. Bu muhitte ise bunu san'at ittihaz etmiş güzel mani söyliyen adamlar vardır. Bunlar her ramazan mahalleleri aralarında taksim ederek, bayram da dahil olmak üzere, davulculuk yaparlar.

yan taraflarında bulunur. En önde elinde fenerli biri gider. Böylece, kasabanın sıra ile bir mahallesinde başlayıp bütün mahallelerini her gece gezer, kapıları çalar ve para isterler. Bazan, bu cemmigafir içinde dümbelek ve zillimaşa çalanlar da bulunur.

Helesacıların söylediği beyitler, davulcularınkine benzemez. Kendine mahsus bir tarz ve ahengi olup mutlaka bu ahenkle okunur. Buna (Sellim sayma) denilmektedir. Sellim sayanlar, yani beyit söyliyenler, müntehap olup sıra ile teganni ederler.

Donanmış gemi veya tulumba bir kapı önüne indirilir. Okuyucu derhal beyit söylemeğe başlar. Bu beyitlerin söylenme tarzı şöyledir :

Okuyucu : Bismillâhla başlıyalım
Cemmigafir : (Hep bir ağızdan) Helesâ Yaleysâ [1]
Okuyucu : (devamla) Ayva doruğu taşlıyalım
Cemmigafir : Helesâ Yaleysâ
Okuyucu : Bu yıl burda kışlayalım
Cemmigafir : Helesâ Yaleysâ
Okuyucu : Şeytanları taşlıyalım
Cemmigafir : Helesâ Yaleysâ

[1] Bunun doğrusu (yel ese yel ese, eyyam o a yel ese) imiş. Filhakika, gemicilerin sefer esnasında istediği de "güzel bir hava ve muvafık bir rüzgâr" dır. Biraz aşağıda da kaydedildiği veçhile söylenilen bu beyitler esas itibarile gemicilikle alakadardır.

Her beyit bu tarzda fakat nev'i değişmek suretile tekrarlanır. Yerine göre üç beş beyit söylenildikten sonra evden bahşış atılır. Fenerci bahşışın atıldığını haber verince okuyucu derhal :

Bahşışımı aldım giderim
Her yerde methini ederim
. . . .
Sizlere dua ederim

beytini söyler. Beyit biter bitmez cemmigafir :

Helesâ Yaleysâ, Heyamolâ Yusa, yusa hop (veya Yusa hey) diye bağırırlar. Şukadar ki (Yusa hop) denilirken gemi de kapı önünden kaldırılır ve ikinci bir kapının önüne konulur.

Şayet, bahşış biraz gecikirse o zaman :

Altımızda çürük minder
Aman beyim bahşış gönder
Helasâ Yaleysâ

veya:

Bahşış vermeyince olmaz
Gemi düzenini bulmaz
Benim gönlüm hoştur amma
Arkadaşlar razı olmaz.

beyitini söyler.

Kısmı azamı gemiciliğe ait olmak üzere bu yolda bir çok beyitler söylenmektedir Mezkûr beyitlerin nev'i şahsına münhasırdır. Toplanmağa şayan bir mahiyet arzetmeleri hesabile bunlardan bir haylısını zaptettik. Burada, yedi tanesini berveçhiati kaydediyoruz :

İnceburun[1]dan geçerken
Sırmalı sancak çekerken
Kız seni alıp kaçarken
Heyamolâ Yusâ....

Bir gemim var boyu uzun
Gider yazın gelir güzün
Bu gemiciye var mı sözün
Heyamolâ Yusâ....

Bir gemim var üç direkli
Tayfası aslan yürekli
Kürek çekerler yürekli
Heyamolâ Yusâ....

Bir gemim var baştan başa
Keklik seker taştan taşa
Aman beyim binler yaşa
Heyamolâ Yusâ....

Tespihimin ucu mercan
Bu aylara hürmet her can
Benim beyim kahve içer
Elinde fağfurdur filcan

Aşağı çarşı çamur oldu
Baklavalar hamur oldu
Tiryakiler gâvur oldu
Heyamolâ Yusâ....

Elinde altın terazi
Arnavut satar kirazı
Kem sevmez böyle beyazı
Heyamolâ Yusâ....

Helesacıların bu şekilde kasabayı dolaştıkları gecelerde küçük çocuklar da, bunları takliden, üçü beşi bir araya gelerek enli bir tahta üzerine şakulî iki çubuk geçirir ve ipliğe sarılmış kenarlarına uçurtma kâğıdından tırtıllar yapar, içine

[1] Sinob'un garbında vaki maruf bir burundur.

de mum yakarak kapı kapı dolaşırlar. Belledikleri birkaç beyiti söyliyerek para toplarlar.

Kadir gecesi; bu gece ramazanın en çok kudsiyet izafe edilen bir gecesidir. Talili olan, bir işte muvaffakiyet gösterip müspet bir netice elde edenler için (anası Kadir gecesi doğurmuş) denilir.

Bu gece, hemen ekseriyetle kahvelerde oyun oynanmaz, düşkün alkolikler bile rakı içmek istemezler. Camilerde bn gece için daha çok bir kesafet görülür, hatim duaları yapılır ve muhtelif renkli bezlerden yapılan (kırk bir) bohça içinde saklı olan (Sakalı şerif) açılır. [1]

Evlerde musalli üç beş kadın toplanır veya münferit bir halde ihtiyarlar oturur, muntazam fasılalarla namaz kılar ve(Kadir)i beklerler. Bir haylı rekât teşkil eden bu (Kadir namazı) nın hitamında dua edilir, her kesin ne muradı varsa husulü Allh'tan istenilir.

Bu gece, gök yüzyünda nısfılleyilden sonra (Hacet -Hacat) kapıları açılırmış. Hacet kapısı'

[1] Sakalı şerif, bazı camilerde (bayram gecesi) açılır. Evelce kadınlar arasında da hacı hanımlar tarafından kâbeden getirilen (sakalı şerif) merasimi mahsusa ile evlerde açılırmış.

semada muayyen bir noktada nuranî bir hale şeklinde gözü kür ve bu işaret te kapının açıldığına delalat edermiş İşte, bu dakikada yapılan dualar mutlaka müstecap olur, istenilen her şey verilirmiş

Arife gecesinden itibaren hamamlarda bir kesafet meşhut olur. Bilhassa gençler guruplar halinde bayram hamamına gider, bazan yiyecek de beraber götürülür, gülerek, eğlenerek yıkanırlar.

Arife günü, bayram hazırlıkları ikmal olunur. Nişanlılar, nikâhlılar arasında bayramlıklar taati olunur. Gene bu gün en fakır bir evde bile bir tepsi olsun üzümlü, kıymalı (Nokul) lar pişittirilir. İkindi ezanile beraber bayram topları atılır.

Bayram gecesi, davulcu, bayram namazından bir kaç saat evvel çıkar ve :

Yumurtanın beyazına
Kalkın hakkın niyazına
Dokuz tekbir iki rekât
Buyrun bayram namazına

beyitini söyliyerek davulunu çala çala bütün mahalleleri gezer ve halkı namaza kaldırır. Fecirden evvel erkekler camilere taşınmağa başlarlar.

Bu saydıklarımızdan maada dükkanlarda, kavrulmuş fındık içiyle peynir şekerinden ibaret olan ve şakşakı denilen çerez ile fırınlarda pide satılması, zenginlerin bu aya münhasır olmak üzere fıkaradan bir adama yevmi pide tayin etmesi, yeni gelin ve güveyilerin ailelerini karşılıklı iftara davet eylemeleri, akşam ezanile beraber iftarda birer pare top atılması da ramazana ait dinî ve an'anevî âdetler meyanında zikre şayandırlar.

B. Kasabalarda şu şekilde geçen ramazan köylerde binnisbe daha sakindir. Ramazan geceleri köylü, mevcutsa camilerde, değilse köy odalarında müctemian Teravi namazını kılarlar Namazdan sonra her gece muntazaman odalarda toplanarak sahura kadar oturur ve muhabbet ederler. Sahura yarım saat kalarak (köy korucusu) her evin önüne gelir, Ali, Hüseyin, .. . diye evsahibinin ismini söyler ve bu suretle bağıra bağıra köyün hemen bütün evlerini dolaşır, her kesi sahura kaldırır.

Köylerde Sahur yemeği üzeri yağlı bazlamaç (katlama) ile armut ve erik hoşafından ibaret olup bu şekil hiç değişmez Arife günü, ekseri evler-

de birer tavuk kesilir, suyile pilav yapılır ve ayrıca sütlâş (Sütlâç) pişirilir. Bu hazırlık da bayram günü, köy camii meydanında yenilecek olan umumî öğle yemeği içindir.

Ramazanda, her eve bir bereket girermiş.

Ramazan, on iki ayın Sultanimiş.

Kadir gecesi ölenlerin ruhu doğruca cennete uçarmış.

Ramazanın bir sevabı sair günün bin sevabına muadilmiş. Ramazanda her şey bağlı olurmuş. Yani, ramazan gecelerinde cin, peri ve şeytan olmazmış Bunun için kadın ve çocuklar korkusuzca sokakta gezebilirlermiş.

II

BAYRAM ÂDETLERİ [1]

Kasabalarda bayrama ait âdet ve merasim arasında mahallî hususiyeti haiz bazı cihetler mevcuttur. Köylerde ise, buâdetler başlı başına şayanı tetkik bir mahiyet arzeder.

A. Sinopta birer günü halk tarafından ilâve edilmiş olmak üzere ramazan (Şeker) bayrımı dört ve kurban bayramı da beş gündür Son günler de ekseriyetle güreş musabakalarına mahsustur.

Şeker bayramında üç dört gün gelen misafirlere kahve, şeker ve lokum ikram edilir. Kurban bayramında ise aynı ikram yapılmakla beraber kurban kesenler, kestikleri kurban etinin dörtte üçünü, küçük parçalar halinde ve üzerine çörekotu serpilmiş olduğu halde, yakın komşulara dağıtırlar.

Her iki bavramda da el öpmeğe gelen küçük çocuklara bir kaç kuruş bayram harçlığı verilir.

Kasabanın (Meydan eteği) denilen geniş meydanlığında dolap ve beşikler kurulur. Ayrıca güreş mahalli yapılır. Burası çocuk ve erkeklere mahsus tur.

Kadınlar için ayrıca kasabanın şimalinde ve (Topdeliği) denilen mevkide bayram yeri tefrik olunur. Buraya gene dolap, beşik ve ayrıca âdi ipten salıncaklar kurulur. Kadınlar, burada akşamlara kadar eğlenir, bayram yaparlar. Memleketin bütün kadınları burada toplanırlar. Topdeliği'ne erkekler giremez.

Bu mahalde kurulan dolap

[1] Bayram âdetleri de, ramazan âdetleri gibi (a) maddesile kasaba ve (b) maddesile köylere ait olmak üzere iki kısımda izahed lmiştir.

ve beşiklerin önünde bir veya bir kaç kadın mütemadiyen dümbelek çalarak mani ve türküler söylerler. Dolap dönerken önündeki serili yaygıya kadınlar, bilhassa kız ve yeni gelinler bahşış atarsa dümbelekçi kadın, o hanım için daha çok, daha güzel sellim sayar, onu metheder. Heyamola yusa ile karışık bir çok maniler söyler. Burada söylenen manilerden dinlediklerimizin çoğu (karanfilim gül penbe, bahçelerde rezene, karanfil oymak oymak) gibi malûm olan şeylerdir. Bu meyanda bir tanesini kaydediyoruz. Bu mahallî ve eski bir parçadır. Daha çok bir türküye benziyor. Kadına, bundan bahs ile tamamını sorduk. Alt tarafını bilemediğini ifade etti.

Her yanı her yanı elmas paresi
Sade ben değil âlem âşık gülçesi
Al etekli giyer onların tazesi
Sade ben diğil âlem âşık gülçesi

Son maninin hitamında dolabı çevirenlerin de iştirakile başlıyan (Alla Alla bundan da hey, Salla salla bundan da hey) nidaları arasında hanımlar indirilir.

Süslü, rastıklı hanımlar arasında gene kadınlardan simit, şeker v. s. satıcılar bulunur. Yeni gelinler (Gelin takımı) diye bir kaç gurupa ayrılırlar. Bunlar, bir çok akraba ve tanıdıklarını dolaba, beşiğe bindirirler, şeker, simit ve lokum satın alarak ikramda bulunurlar. Gelinleri dolapta döndürürlerken dümbelekçi kadınlar tarafından:

Hey o yana bu yana
Hep güzeller bir yana

gibi manidar beyitler söylenir. Topdeliği'nde yapılan bu kadın bayramının hemen hemen bir haftaya yakın bir müddet devam ettiği vakidir.

Bayramlarda nişanlı ve odalanmamış[1] nikâhlılar arasında bazı hediyeler teati olunmak âdettir. Şeker bayramında erkek tarafından kız evine (şeker, elbiselik ve harçlık) kurban bayramında ise (allı, pullu bir kurban) ile kezalik harçlık ve kız evinden de erkek evine, bilmukabele, çamaşır gönderilir.

Bayram için, hemen her evde, mutlaka (Nokul) denilen içi cevizli, kıymalı, üzümlü ve kokulu çörek yaparlar. Bu çörekler, bayramdan bir iki gün evvel fırınlardan, komşulardan tedarik edilen sini, tepsi va saç tavalar içinde ihzar olunur. Bayram günleri çocukların ellerine

[1] Bu, mahallî bir tabirdir, gerdeğe girmemiş demektir.

çerez gibi verilir. Bayram yemekleri et, pilav ve kadayıf, baklava gibi bir tatlıdan ibarettir.

Gerze'de ayrıca (Nerğizlı Yazı) denilen mahal sırf kadınlara mahsus bir bayram yeri olarak tefrik edilmiştir. Burada kadınlar çarşaflarını çıkararak, birer başörtü ile salıncak sallanırlar, akşama kadar eğlenirler. Kezalik, buraya, da erkekler giremez

Bazı aileler de kuzu doldurur, helva yapar (Acısu) denilen ve madenî bir suyu ihtiva eden köye giderek orada eğlenirler.

Boyabat'a gelince: Boyabadın bayram âdetleri arasında bilhassa kadınlara tealluk edeni şayanı kayıttır. Burada gerek şeker ve gerek kurban bayramları üçü erkeklere, dördü de kadınlara ait olmak üzere yedi gündür.

İlk üç günde kadınlar tebrikât için bir tarafa çıkmazlar. Birinci günü, erkekler bayram namazına camiye gidince kadınlar da işe başlıyarak ev silmek ve badana yapmakla meşğul olurlar. İkinçi günü, bir kaç günlük idare edecek kadar yemek yaparlar ve çamaşır yıkarlar. Üçüncü günü de gece yarılarına kadar hamama giderler. Bu günün akşamı erkeklerin bayramı bitmiş ve kadınlarınki başlamıştır.

Kasabanın Zincirlikuyu mahallesindeki çeşme meydanı, satıcıları da kadın olmak üzere, bayram yeridir Bütün genç ve ihtiyar kadınlar meydanda toplanır, yekdiğerile burada bayramlaşırlar. Her kadın bütün sene arzulayıp alamadığı eşya ve meyvayı burada alır. Bayramı, her gün başka bir elbise giymek suretile geçirirler. Son günü Kummesçit mahallesindeki meydan bayram yeri ittihaz olunur ve bu bayram mahalline civar köy kadınları da gelirler.

Kazanın (Durağan) nahiyesinde Hıdırellezde olduğu gibi bayramlarda da (Alaylar Alaylar) namı verilen bir oyun oynanır. Şukadarki, bu oyun ekseri yerlerde de bilinir ve oynanır.

B. Köy bayramlarına gelince: Bayrama ait âdetler bütün köylerde yekdiğerinin aynıdır. Şukadarki bazı köylerde bu âdetler daha muhtasar bir şekilde müşahede edilir.

Bayabat kazasının (Ilıca)

karyesinde tespit olunan ve bayrama ait köy âdetlerini bütün teferrüatile ihtiva eden malûmatı berveçhiati kaydediyoruz:

Arife günü, köyün hemen her evinde birer tavuk kesilir. Kesilen bu tavuk pişirilir ve suyu ile pilav yapılır. Mezkûr tavuk pilavın içine bütün olarak konulur. Zikudret köylüler tarafından pilavın yanına bir de (Sütlüaş-Sütlaç) ilâve edilir.

Bu sütlaç, ekseriyetle pekmezle yapılır. Bundan maada evlerden ayrıca beş altı tane bazlamaç (Katlama) ile (ki bunun hamuru sütle yuğrulur) yoğurt, ayran, pekmez ve hoşaf gibi mevadı gıdaiye de hazırlanır. İşte her evde yapılan bütün bu yemekler, bir gün son raki bayram içindir.

Bayram namazının kılınmasını müteakip köy halkı camiin avlusunda toplanır. Köyün imamı avlunun bir noktasında durur. Halk birer birer bayramlaşmağa gelir. Her gelen şahıs imamın iki elini öper ve (bayramın mubarek olsun) der. Bayramlaşanlar imamın yan tarafına geçer ve durur. Peyderpey gelenler imamla muayedeyi müteakıp yanındaki şahıslarla da bayramlaşır. İmam efendi noktai sabite olmak üzere, gelenler yan yana ve bir daire şeklinde dizilirler. Şu suretle muayede zincirvari devam eder. Bayramlaşmamış hiç bir kimse kalmaz. Bunu anlıyan imam efendi derhal ellerini kaldırır, dua eder ve cemaati hazıra da aminhan olurlar.

Muayede ve duayı müteakıp, bir gün evvel hazırlanmış olan salifüzzikir yemeklerden - katlama, pekmez, sütlaç, yoğurt, ayran ve hoşaflar birer bi er evlerden cami meydanına taşınır. Sofralar kurulur. Burada, yalnız o köy halkı guruplar halinde sabah yemeğini yerler. Hasbihal ederler.

Öğleye doğru gene her evden tavuklu pirinç pilavları getirilir ve hazırlanmış olan mahalle birer birer konulur. Köyüne göre 50 - 70 kadar pilav sahanı cami avlusunda durur. Bunlar, bayramlaşmak üzere gelecek olan civar köylü misafirler için saklanır.

(Devamı gelecek nushada)

M. Şakir
H. B. D. âzasından

Fiatı (10) kuruştur

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

H. B. D. İstanbul Merkezi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Sayısı [10] kuruştur

Senelik abonesi [120] altı aylığı [60] kuruştur. Yazı ve idare işleri için müracaat yeri:

(Halk Bilgisi Darneği Merkezi: İstanbul—Beyazıt)